

Clara Usón

Fiica Estului

Traducere din limba spaniolă și note de Mariana Sipoș

POLIROM
2017

Mă intrigă un videoclip dintr-o emisiune a televiziunii bosniace, intitulată *60 de minute*, postată pe *Youtube*. Se deschide cu imaginea unui om care vorbește în limba sârbă la un telefon fără fir, unul din acele Motorola enorme care se foloseau în ultimul deceniu al secolului XX. Își trece mâna liberă (dreapta) prin păr, apoi gesticulează cu ea, voind să accentueze ceea ce spune, deși interlocutorul său nu îl poate vedea și emfaza lui se irosește. Este un bărbat bine făcut, cu fața mare și gâtul scurt și gros. Are în jur de cincizeci de ani, părul grizonat, sprâncenele stufoase și negre. Imaginea este neclară, cu contururile șterse, defect agravat de lumina puternică a soarelui care pătrunde prin fereastra în fața căreia se desenează chipul omului, în picioare și văzut din profil. În continuare, camera se îndreaptă spre două femei care îl observă din plan secund. Seamănă una cu alta, poate pentru că amândouă își poartă părul castaniu, tuns drept sub nivelul urechii, într-un stil cam demodat, dar una dintre ele, cea mai înaltă, așezată la stânga, îmbrăcată cu un pulover roșu, este tânără, pe când cealaltă pare din aceeași generație cu bărbatul care nu mai este în cadru, deși se aude spunând la telefonul mobil cu vocea lui puternică, pe un ton autoritar: „Da, pregătește un text de mulțumire pentru suma trimisă, de douăzeci de mii de mărci germane, plus zece mii de dolari canadieni, pe hârtie de corespondență imprimată în culorile steagului sârb și cu semnătura mea“. Femeia matură zâmbește, face un gest aprobator cu capul și îi șoptește ceva tinerei de lângă ea. Se poate presupune că este vorba de o familie, tatăl, mama și fiica. În partea de jos a imaginii suntem informați că scena se petrece pe 10 iulie 1993. Următoarea secvență se desfășoară în luna

Respectiv octombrie a aceluiași an, într-o dimineață însorită, pe veranda unei case de țară, dincolo de care se vede frunzișul unei păduri. Așezați pe scaune de plastic în jurul unei mese de grădină, prieteni și rude stau de vorbă și glumesc destinși. Deși imaginea este în continuare neclară (filmarea s-a făcut probabil cu o cameră video de amator), recunosc între cei prezenți pe bărbatul și femeile din secvența anterioară. Din nou sunt foarte apropiați; tatăl și mama (se înțelege de la sine că asta sunt), așezați la unul din capetele mesei, cel mai îndepărtat de cameră; fiica lor (cu părul care i-a crescut, răvășit de adierea vântului și fără acea expresie serioasă din prima secvență) e așezată la colțul mesei, în unghi drept, lângă tatăl ei. Toți sunt îmbrăcați sport, cum e normal pentru o zi petrecută la țară. Tatăl poartă o jachetă verde peste un tricou de aceeași culoare, iar tânăra un jersey roz, larg, sub care se vede gulerul unui tricou bleumarin. Mama abia se zărește, ceafa unui bărbat îi acoperă fața. Tatăl fumează și râde bine dispus, își dezmiardă fiica, o sărută pe obraz și strigă: „Să se vadă asta în Canada!”, ceea ce îi face pe toți să râdă. O voce din *off* (poate a celui care filmează) cere: „Să vină mai aproape și Bosa”. Se aud râsete, împotrivirile ininteligibile ale mamei, vocea cuiva care comentează: „Dumnezeu te ajută doar de trei ori”, aluzii voalate la presupusa faimă de afemeiat a tatălui, în mod clar protagonistul acestei filmări, care declară: „Nu știu, eu nu am încredere decât în mine și în calul meu”, și imediat izbucnește în hohote de râs, încântat de propria glumă, pe care o gustă și fiica lui, amuzată. Acum camera se fixează doar pe față, filmată din profil, și când zâmbește aduce puțin cu tatăl ei, pe care îl privește cu drag (sau cu admirație?). Pe neașteptate, tânăra întoarce capul și oferă aparatului de filmat chipul ei vesel.

Următoarea fotografie este un anunț mortuar; numele decedatei este scris în alfabetul chirilic, lângă o fotografie neclară în sepia, totul încadrat într-un chenar negru. Apoi, intrarea într-un cimitir; o mașină mortuară apropiindu-se; doi angajați aducând un sicriu. Camera de filmat pătrunde în interiorul unei biserici strâmte, în mijlocul căreia se vede un catafalc, pe care este așezat un sicriu somptuos, acoperit complet de buchete și

Respectiv, coroane de flori cu panglici albe, într-o revărsare ostentativă, cam de prost gust. Alături, pâlpâie câteva lumânări. Îi identific pe tatăl și pe mama din scena veselă de dinainte, acum cu fețele grave, îmbrăcați în doliu riguros, în picioare lângă zidul de piatră, în dreapta sicriului. În următoarea imagine, mama se apleacă la capătul catafalcului pentru a aranja o fotografie înrămată așezată între coroanele de flori care acoperă sicriul, pe care o sărută apoi cu evlavie. Alături de ea, tatăl, sobru, îndurerat, pare că ar vrea să o imite, dar renunță. În fotografie apare tânăra care presupun că era fiica lor, aceeași care doar cu câteva clipe în urmă râdea fericită. În fotografie are o expresie serioasă; are părul tuns, ca de obicei, drept și scurt, poartă un colier (de perle?) și un pulover negru. Este foarte frumoasă, *era* foarte frumoasă, înțeleg brusc, pentru că, de parcă mi-ar ar fi ghicit curiozitatea, camera de filmat îmi oferă pentru prima oară o imagine clară a chipului ei, cu ochii mari, negri, privind gânditori spre dreapta, dincolo de rama fotografiei, de florile care o înconjoară, de constrângerea sicriului și de zidurile acelei biserici înguste, ca și cum tristul episod al propriei înmormântări nu ar interesa-o și ar dori să evadeze, să iasă la aer liber, în acea dimineață însorită, cu un cer splendid, care invita la plimbare. Mi-ar plăcea să știu la ce se gândea când i s-a făcut acea fotografie. Lângă tatăl și mama ei, zăresc un tânăr brunet, înalt și slab. (Iubitul fetei? Fratele?) Din nou în picioare lângă zidul lateral, tatăl și mama (nu mai încap o îndoială că asta sunt) și tânărul brunet, cu privirile plecate și fețele îndurerate, primesc condoleanțele prietenilor și cunoscuților, care se apropie prin culoarul strâmt delimitat de catafalc, la stânga, și de zid, la dreapta, rostind în șoaptă cuvinte de consolare și sărutându-i de trei ori pe obraji, după obiceiul sârbesc. Mulți dintre cei îndoliați poartă uniforme militare și toți au în mână ramuri verzi sau flori. Ultimele imagini îl au în centru pe tată. Aplecat peste sicriu, își apropie fața de geamul care lasă să se vadă chipul fetei moarte. Își lipește obrajii de sticlă și plânge distrus, cu capul prăbușit, copleșit de durere. Mama, mai stăpână pe sine, îl ia de braț ca să-l îndepărteze, spunându-i la ureche cuvinte pe

care nu le auzim și când, în cele din urmă, tatăl se ridică, soția îl mângâie în tăcere. Bărbatul își trece de mai multe ori o batistă albă, mototolită, peste fața umedă de lacrimi și apoi șterge insistent cu aceeași batistă geamul sicriului, pentru a îndepărta urmele plânsului său, lăsându-l curat (pe degetul inelar al mâinii stângi se observă un inel gros de aur, cu o piatră neagră incrustată). Camera se oprește câteva secunde pe geamul șters recent, care încadrează chipul fetei: se pot zări fruntea palidă, linia îngrijită a tunsorii, pliurile giulgiului alb.

În videoclip, un *fade in*, o estompare prin întunecare a imaginii, separă secvența cu fata veselă de scena înmormântării sale; acel ecran întunecat durează mai puțin de o secundă, dar închide în el o enigmă și, poate, o explicație.

Galeria de eroi: principele Lazar

În ajunul bătăliei de la Kosovo, purtată împotriva turcilor în ziua de 28 iunie 1389, ziua Sfântului Vito, țarul sârb sărbătorește onomastica familiei în cetatea sa de la Kruševac. Toți nobilii participă la *slava*¹ lui, oferită de Lazar cu acest prilej. La dreapta cneazului se așază socrul său, bătrânul Jug Bogdan. La stânga, Vuk Brancović², ginerele său, și ceilalți cavaleri (între ei, cei nouă frați Jugović, fiii lui Jug) iau loc la masă după rangul fiecăruia. La începutul banchetului, Lazar ridică o cupă de aur și întreabă cu voce tare:

— Pentru cine să închin? Dacă aduc un omagiu experienței în luptă, voi închina pentru Jug Bogdan; dacă vreau să omagiez superioritatea morală, închin pentru Brancović; dacă fac după cum îmi spune inima, voi închina în cinstea curajoșilor Jugović, frații soției mele; dacă vreau să omagiez frumusețea, mă voi înclina în fața lui Ivan Kosačić și dacă elogiez înălțimea, închin pentru gigantul Milan Toplica, dar dacă vreau să evidențiez eroismul și curajul în bătălie, atunci trebuie să închin pentru nobilul căpitan Miloš, pentru el și numai pentru el. Da! Beau

1. Sărbătoare ortodoxă sârbească de ziua sfântului ocrotitor al familiei, transmisă din generație în generație prin intermediul capului familiei.
2. Am optat pentru păstrarea tuturor numelor de persoane și locuri în grafia sârbă (așa cum apar și în textul spaniol), deși unele dintre ele sunt cunoscute la noi în transcriere fonetică. Astfel, în text vor apărea: Milošević, Karadžić, Mladić, Priština (și nu Miloșevici, Karagici, Mladici, Priština).

în sănătatea lui Miloš Obilić! Sănătate, vere, prietene și trădător al meu! Măine mă vei trăda în câmpia Kosovo și vei trece de partea armatei sultanului turc Murat, așa că, în sănătatea ta, dragă Miloš, bea până la fund această cupă de aur și păstrează-o în amintirea principelui Lazar.

Miloš Obilić sare îndată în picioare, face o reverență și spune:

— Mulțumesc mult pentru închinarea ta, mărite Lazar, și pentru darul tău splendid, dar cuvintele tale nu-mi stârnesc recunoștința. Nu am fost și nu voi fi niciodată necredincios ȋarului meu. Jur că voi muri pentru tine la Kosovo, pentru tine și pentru credința în Cristos. Dar trădarea este foarte aproape, principe Lazar: este așezată lângă tine, la stânga ta. Trădătorul își bea vinul atingându-ți mâneca. Este Vuk Brancović! Și mâine, de ziua Sfântului Vito, când vom porni asaltul în Câmpia Mierlei, vom vedea în însângeraatul Kosovo cine îți este credincios și cine nu. Pe onoarea mea că îi voi tăia gâtul sultanului turc ca unui porc și îmi voi pune piciorul pe pieptul lui și, dacă Dumnezeu și soarta vor voi, mă voi întoarce după Brancović și îl voi străpunge cu lancea, îl voi lega strâns, ca lâna pe furca de tors, și așa îl voi târî până la Kruševac.

Proclamația lui Lazar era înspăimântătoare: „Vai de bărbatul sârb sau cu sânge sârbesc, din același neam cu mine, care nu se alătură forțelor mele pentru a lupta la Kosovo! Dumnezeu să îl pedepsească, să fie sterp și să nu aibă urmașul pe care și-l dorește, nici fiu sau fiică să nu i se nască; și sub mîna lui nimic să nu înflorească sau să crească, nici struguri pentru vin roșu, nici grâu pentru pâine albă; să putrezească și să piară ca fierul mâncat de rugină până ce numele i se va stinge“. Acesta era blestemul, dar el nu a înspăimântat-o pe soția lui, prințesa Milica. În ajunul bătăliei, la sfârșitul ospățului (care în multe privințe amintea de Cina cea de Taină), țarina a îndrăznit să-i ceară augustului său soț să-l cruțe de mobilizare pe unul din cei nouă frați ai săi, bravii Jugović, ca să-i țină de urât în singuratica ei așteptare. Și Lazar, făcând uz de dreptul celor care dictează legile, i-a îndeplinit dorința.

— Care frate dorești să rămână lângă tine? o întreabă el binevoitor.

— Boško Jugović, răspunde țarina.

— Draga mea prințesă, îi spune soțul ei, mâine în zori, fratele tău Boško Jugović va conduce alaiul de cavaleri lăncieri și va fi purtătorul drapelului patriei împodobit cu crucea creștină. Transmite-i binecuvântarea mea și ordinul de a ceda steagul unuia dintre tovarășii săi de luptă. El va rămâne cu tine în turnul alb al castelului.

În zori, când se deschid porțile cetății, țarina se postează lângă intrarea principală, prin care urmează să treacă armata sârbă îndreptându-se spre Kosovo. Primul, călare pe un splendid cal roib, cu lancea la șold, cu steagul sârbesc în mâna stângă, învăluindu-i armura aurită ca o mantie, trece fratele ei preferat, Boško Jugović, care însă nu-i ia în seamă cerința.

— N-aș rămâne lângă tine, soră, nici dacă Lazar mi-ar dărui cetatea Kruševac. Ce-ar crede despre mine tovarășii mei de luptă? Că sunt un laș!

Și, pentru a pune punct unei conversații atât de incomode, cavalerul dă pintoni calului și pleacă în galop la război. Nefericita prințesă își repetă rugămintea în fața fiecăruia dintre ceilalți frați, dar cei opt Jugovići sunt cavaleri sârbi curajoși, gata să-și dea viața pentru patrie și pentru credința strămoșească. Când regele Lazar dă cu ochii de ea, singură și neconsolată, aproape leșinată, impresionat, îi poruncește credinciosului său scutier, Goluban, să descalece și să o ducă în brațele lui puternice pe nefericita regină în turnul castelului și să rămână acolo, să o păzească și să aibă grijă de ea. Goluban se supune, dar îndată ce o readuce pe fragila sa stăpână între zidurile inospitaliere a turnului, cu lancea în mână, încalecă pe cal și pleacă spre Kosovo. Și el este un bărbat curajos; toți, toți cavalerii sârbi sunt curajoși. Toți? Toți, în afară de unul.

Oștile sârbe au ajuns deja la Kosovo. Tabăra lor se întinde pe câmpia imensă. Este ora amurgului, trupele se pregătesc să se retragă în corturi; mâine în zori va avea loc bătălia. La orizontul roșu se profilează un șoim gri, o pasăre răpitoare care

vine în zbor de la Ierusalim purtând în cioc o rândunică gingașă. La câțiva metri de pământ, șoimul se transformă în Sfântul Prooroc Ilie, iar rândunica albă nu este o pasăre, ci un mesaj scris de mână, din partea Sfintei Fecioare Maria, adresat regelui Lazar, care îl primește îngenunchind, copleșit de emoție.

„Lazar, rege de viță nobilă“, așa grăiește misiva, „ce coroană preferi? O coroană cerească sau una pământească? Dacă alegi un regat din această lume, înșeuează caii, strânge chingile, poruncește cavalerilor tăi să-și înalțe spadele și atacă-i pe turci în zori: îți vei înfrânge dușmanul. Dar dacă vei alege regatul ceresc, înalță o biserică, dar nu de piatră, ci de mătase și catifea, adună-ți oamenii și împarte cu ei pâinea și vinul, pentru că toți vor muri fără scăpare și tu, Țarule, vei muri cu ei.“

Tulburat de o atât de mare dilemă, Lazar rămâne pe gânduri. Puterea pământească este trecătoare, în timp ce o domnie cerească, sub mantia întunericii, durează veșnic. Și sfântul rege Lazar a ales eternitatea.

Doi corbi negri pleacă din Kosovo spre cetatea Kruševac, unde se așază pe crenelurile unui turn înalt. Unul dintre corbi croncăne, celălalt vorbește.

— Acesta este turnul gloriosului principe Lazar? întreabă. Sau acest castel este pustiu?

Doar țarina îi poate auzi. Și astfel îi întreabă, îngrijorată, Milica:

— Corbilor, în numele Domnului, vă implor! Veniți de la Kosovo? Ați fost de față în timpul luptei? Spuneți-mi, care armată a câștigat bătălia?

Corbii răspund că nu a învins nimeni: au murit aproape toți, inclusiv regele Lazar și marele sultan Murat; mii de cadavre acoperă câmpia, deși trebuie să admitem că sunt mai mulți morți sârbi decât turci. Tocmai atunci se întoarce la castel soldatul Milutin. Cu mâna stângă își susține brațul drept, retezat. Călărește un armăsar obosit, acoperit de o sudoare tulbure, amestecată cu sânge, asemenea călărețului. Văzându-l, țarina îi reproșează că și-a abandonat ca un laș domnitorul, dar Milutin, epuizat și

Resp. îndurerat, îi cere îndurare, apă, mâncare și oblojirea rănilor. Abia când regina i-a îndeplinit cerințele, îi răspunde la întrebări.

Veștile sunt triste: și-au pierdut viața pe Câmpia Mierlei, pe lângă țarul nostru, tatăl țarinei împreună cu cei nouă frați, curajoșii Jugovići. Boško, preferatul ei, a dat dovadă de mare curaj înainte de a cădea grav rănit, repezindu-se asupra turcilor cu ferocitatea și bucuria unui vultur asupra unui stol de porumbei. Ilustrul și atât de regretatul căpitan Miloš Obilić s-a purtat ca un erou. Și-a onorat promisiunea și l-a omorât pe Murat, sultanul turcilor. Dar Vuk Brancović...! Mai bine-ar fi să nu vorbim de el și să nu-i mai pronunțăm niciodată numele. L-a trădat pe țar la Kosovo; a dezertat din oaste cu douăsprezece mii de soldați, trecând de partea turcilor. Înfrângerea a fost din cauza lui. Blestemat să fie cu tot neamul!

Este duminică și soarele strălucește peste Câmpia Mierlei. O fecioară din Kosovo sosește chiar acum. Duce în spate o desagă cu pâine albă, abia scoasă din cuptor, și are în mâini două urcioare de aur, unul plin cu apă, celălalt, cu vin roșu. Pășește pe câmpia însângerată, unde a fost ucis regele ei, nobilul Lazar, și îi îngrijește pe luptătorii sârbi întinși pe iarbă. Îi întoarce cu grijă și dacă vreunul încă mai respiră, îi spală rănilor cu apă, îi potolește setea cu vin și îi dă pâine să mănânce. În cele din urmă, dă peste Pavle Orlović, distins nobil al regelui, care zace pe iarbă aproape mort; i-au tăiat mâna dreaptă și piciorul stâng; pieptul puternic i-a fost zdrobit, lăsându-i la vedere plămânii. Fecioara îi spală rănilor, îi pune urciorul cu vin la gură, îl îndeamnă cu blândețe să mănânce pâine. Sub mâinile ei, Pavle Orlović își revine și o întreabă ce nefericire a adus-o până acolo. Fecioara îl asigură că nu a venit în căutarea tatălui ei, a vreunui frate sau nepot; nici un bărbat din neamul ei nu este cauza îngrijorării sale.

— Îți amintești, brav luptător, ziua în care Lazar s-a împărtășit împreună cu întreaga sa armată, cu ajutorul a treizeci de sfinți călugări în minunata bisericuță din Samodreža și erau atât de numeroși credincioșii, că a fost nevoie de douăzeci de zile pentru a termina Sfânta Împărtășanie? Toți soldații sârbi s-au împărtășit;

ultimii au fost trei nobili militari: curajosul căpitan Miloš Obilić, chipeșul Ivan Kosančić și puternicul războinic Milan Toplica. Trecând pe lângă mine, călare pe calul său, Miloš Obilić a întors capul și, desfăcându-și mantia viu colorată, mi-a întins-o spunând: „Merg la război, fată dragă, să-mi dau viața pentru regele Lazar. Te rog să accepți acest veșmânt și să-ți aduci aminte de numele meu. Roagă-te la Dumnezeu să mă întorc viu din bătlălie. Te voi răsplăti: ți-l voi da de soț pe Milan Toplica, fratele meu de cruce, pe nobilul Milan, fratele meu în fața lui Dumnezeu și a Sfântului Ioan Botezătorul; vei fi mireasa lui virgină și el te va lua de soție“.

În spatele lui călărea Ivan Kosančić; nu există luptător mai frumos în lumea întreagă. Sabia lui arunca scânteii pe pietrele din drum, purta pe cap un acoperământ de luptă, împodobit cu pene, și pe umeri avea o capă de mătase; un inel de aur îi strălucea pe un deget. Și el m-a remarcat: și-a scos inelul și mi l-a oferit, rugându-mă să nu-i uit numele, căci pleca la luptă, riscându-și viața în apărarea țarului. „Roagă-te pentru mine“, mi-a spus, „să mă întorc viu și de va fi așa, te voi răsplăti: vei fi mireasa virgină a lui Milan Toplica, fratele meu de cruce; eu vă voi fi naș de cununie“.

Milan Toplica închidea alaiul. O brățară împletită din aur îi împodobește mâna, asta pe care o vezi acum. „Cere-i lui Dumnezeu, fecioară“, a insistat el, „să supraviețuiesc acestui război; la întoarcere, mă voi căsători cu tine“. După aceste cuvinte, a dat pînteni iepei pe care călărea și a dispărut. Am venit să-i cer să-și îndeplinească promisiunea.

— Of, draga mea surioară, nefericită fecioară, îi spune Pavle Orlović, compătîmind-o. Vezi grămada aia de lănci însângerate, sus, în poiana aceea? Acolo a curs din belșug sângele eroilor, suvoiul lui se scurgea pe coapsele cailor, aluneca pe șei și îmbiba brăul de mătase al călăreților. Toți cei pe care i-ai numit și pe care îi cauți zac acolo. Întoarce-te, fecioară, la casa ta cu pereții albi, nu-ți murdări cu sânge fusta și mânecile bluzei.

Auzind vești atât de triste, fecioara, îndurerată, izbucnește în plâns; lacrimile îi curg pe obraji palizi, suspinele adânci îi

Respect pentru oameni și cărți

cutremură pieptul. Părăsește câmpia Kosovo și pornește pe drumul de întoarcere spre satul ei alb, văitându-se și strigându-și nefericirea:

— Fie-vă milă de mine! Jalea mi-e atât de mare și sunt atât de blestemată, că dacă aş atinge cu vârful degetului un copac, l-aş întina, frunzele verzi i-ar cădea toate și el s-ar usca, distrus de putregai.